

29. septembra 1991 bo praznoval sedemdesetletnico akademik dr. Franc Jakopin, eden najbolj vsestranskih slovenskih slavistov in jezikoslovcev. Ob tej obletnici se ozrimo na njegovo bogato in plodno pedagoško, znanstveno in organizatorično delo na različnih področjih slovenskega jezikoslovnega življenja.

Rodil se je l. 1921 v Dramljah pri Celju. Po gimnaziji v Celju in Brežicah je študiral na ljubljanski Filozofski fakulteti ruski in slovenski jezik kot glavna predmeta, poleg tega pa še indoevropsko primerjalno jezikoslovje, srbohrvatski jezik, nemščino, francoščino in narodno zgodovino kot pomožne predmete. V letih 1949–60 je bil asistent na slavistiki. Izpopolnjeval se je v Göttingenu (slavistika, indoeuropeistika, 1953/54), Krakovu in Varšavi (polonistika in splošno jezikoslovje pri prof. Kuryłowiczu in Milewskem, 1959). Leta 1960 je postal predavatelj za ruski jezik, v rusistiki se je izpopolnjeval v Moskvi (1963, 1969, prof. Avanesov, prof. Kuznecov) v belorusistiki pa v Minsku (1973, 1978). Ta široka in temeljita jezikoslovna izobrazba, dopolnjena s tečaji ruščine, bolgarščine, makedonšine, češčine, lužiške srbščine in romunščine je dala pečat vsemu njegovemu kasnejšemu delu: na področju rusistike in vzhodnoslovanskega jezikoslovja, slovenistike, onomastike, zgodovine slavistike in leksikografije.

Profesor Jakopin je najeminentnejši slovenski strokovnjak za ruski jezik in vzhodno-slovansko jezikoslovje. Na Filozofski fakulteti je predaval ruščino od l. 1960 do 1983 (od l. 1977 do 1983 je bil predstojnik katedre za ruski jezik in književnost, od 1976 do 1980 pa predstojnik Oddelka za slovanske jezike in književnosti), odtlej pa na rusistiki predava ustroj beloruskega in ukrajinskega jezika. Odgovornost za razvoj rusistike pri nas je prevzel v času, ko se je težišče pri študiju tujih jezikov v skladu z uveljavitvijo novih jezikoslovnih tokov premestilo s historičnega na sinhrono področje. Profesor Jakopin je trdni Nahtigalov historični, primerjalnoslavistični temelj proučevanja ruščine nadgradil s sodobno, svetovne jezikoslovne tokove upoštevaajočo zasnovo proučevanja sodobnega knjižnega jezika, ne da bi pri tem zanemaril zgodovinsko razsežnost. Njegovim smernicam in zamislim sledi študij ruščine na ljubljanski slavistiki še danes.

Kot pedagoški pripomoček za univerzitetni študij je izdal zbirko komentiranih ruskih proznih besedil (1964), ob katerih si je nekaj generacij rusistov brusilo jezikovni občutek in okus in začelo spoznavati zapleten medsebojni odnos avtohtonih in tujih leksikalnih prvin v knjižni ruščini. Leksikografskega dela se je prof. Jakopin lotil, da bi zapolnil slovarsko vrzel, namreč potrebo po slovarju, ki bi ob ruskem besedju navajal vse potrebne naglasne in morfološke podatke. Tako je nastal Rusko-slovenski šolski slovar (1964), ki je prinesel potrebno vsebinsko in oblikovno posodobitev ruskega dela pa tudi slovenskih razlag v rusko-slovensko slovaropisje; še danes je to najobsežnejši slovar z naglasno-oblikoslovnimi podatki ruskega besedja pri nas. Temeljno rusistično delo prof. Jakopina, »nastol' naja kniga«, kot pravijo Rusi, za vsakega slovenskega rusista pa je njegova Slovnica ruskega knjižnega jezika (1968). To je zgleden jezikovni priručnik z izredno pregledno zgradbo in premišljeno uravnoteženim teoretičnim in praktičnim delom. Je prva in edina znanstveno zasnovana slovenska slovnica sodobnega ruskega knjižnega jezika in pomemben prispevek ne le rusistiki, ampak tudi slovenski slovnični misli nasploh (npr. obravnavanje glagolskega vida, predikativ). Nahtigalov Ruski jezik v poljudnoznanstveni luči (1946) je namreč bolj primerjalnozgodovinski komentar k ruski fonetiki in morfologiji, zato kljub svoji izvirnosti

in tehtnosti vendar ne more nadomestiti sinhrono slovnice knjižnega jezika. Jakopinova slovnica temelji na najsodobnejših sočasnih tako ruskih kot zahodnih lingvističnih spoznanjih, vendar so uporabljena tako trezno in preiščeno, da nosi pečat klasičnosti in je tudi več kot dvajset let po svojem nastanku zanesljiv vodič pri spoznavanju ruskega jezikovnega sistema. Zasnovana je kontrastivno: opozarja na podobnosti med slovenščino in ruščino ter hkrati svari pred interferenco. Neobsežen vendar izredno tehten uvod ruščino umešča v geografski in zgodovinski okvir in tudi tu lahko le občudujemo avtorjev zanesljiv občutek za vrednotenje jezikovnih dejstev, saj kljub napredku stroke vse osnovne trditve drže še danes.

V zvezi s slovnico knjižnega jezika so Jakopina živo zanimala vprašanja normiranja ruskega knjižnega jezika, o čemer pričajo na ozadju zgodovinske perspektive plastično izrisani avtorjevi prispevki Vprašanje norme v sodobnem ruskem knjižnem jeziku (povzetek referata na kongresu Zveze slavističnih društev Jugoslavije, JiS 7, 1961/62), Ruski pravopis na razpotju (JiS 10, 1965) in zlasti Vprašanje norme in kulture ruskega knjižnega jezika (JiS 20, 1974/75). Vrsta primerjalnih slovensko-ruskih raziskav ne pomeni le pomoč slovenskemu rusistu, ampak tudi prispevek kontrastivnemu jezikoslovju in osvetljuje nekatere do tedaj neopažene slovenske jezikovne zakonitosti ali pa jih obravnava na sodobnejši način. Sem sodi K tipologiji slovenskega in ruskega glagola (JiS 11, 1966), kjer je glagolski vid v slovenščini in ruščini obravnavan v luči novih aspektoloških dognanj in se opozarja na razliko med vidsko opozicijo in vrstami glagolskega dejanja (Aktionsart, sposob glagol'nogo dejstvija). V predavanju na SSJLK 1971 Glagoli premikanja v slovenščini in ruščini Jakopin aplicira v ruski slovnični tradiciji utrjen način obravnavanja omenjene glagolske skupine na slovenščino, pri čemer se izkaže, da so v slovenščini odnosi v tej skupini že precej drugačni kot v ruski, naletimo pa tudi na, kolikor mi je znano, eno izmed prvih opažanj, da je slovenski glagol »iti« dvovidski (kar je že nakazal v Rusko-slovenskem šolskem slovarju, izrecno pa je zabeleženo v SSKJ). Avtorjeva široka jezikovna in zgodovinska erudicija prežema študije o zgodovini slovanskih knjižnih jezikov. Tehten prispevek k zgodovini slovenskega knjižnega jezika in temeljna razprava za nadaljnje raziskovanje o zgodovini rusko-slovenskih stikov je referat, prebran na VI. mednarodnem slavističnem kongresu v Pragi, O deležu ruskih elementov v razvoju slovenskega knjižnega jezika (SR 16, 1968), ki opozarja v tej zvezi zlasti na oživitve nekaterih besedotvornih sredstev (npr. pripona -telj). K tej temi se je avtor vračal tudi kasneje (15. SSJLK, 1979, Župančič in leksikalni slavizmi v slovenskem knjižnem jeziku, kritična ocena knjige A. Läg Reid »Ruske sposojenke v slovenščini« v JiS 21, 1975/76), K vprašanju slavizmov v slovenskem knjižnem jeziku, Obdobje realizma..., 1982). Primerjava adaptacije tujega besedja v ruščini in slovenščini (JiS 17, 1971/72) je prispevek k primerjalnemu proučevanju razvoja slovanskih knjižnih jezikov in pretresa naglasne, oblikoslovne in besedotvorne postopke pri prevzemanju tujih besed v obeh jezikih. O rusko-slovenskih jezikovnih odnosih govori tudi referat, prebran na konferenci o jezikovni interferenci v Velikem Trnovem (Bolgarija) Slovensko-ruski naglasni odnosi in njihov pomen pri učenju ruščine za Slovence (1973). Tu se profesor Jakopin dotika ene osnovnih težav pri učenju obeh jezikov: morfološkega in besedotvornega pomena naglasa v obeh jezikih. S teoretičnega gledišča so zanimive historične razlage, ki osvetljujejo razlike med obema jezikoma, s praktičnega gledišča pa poudarja potrebo vztrajnega usvajanja naglasnega sistema in posrečeno primerja neobvladanje tega sistema z nepoznavanjem nepravilnih glagolov v francoščini ali angleščini.

Da se je profesor Jakopin vseskozi zavedal te na videz morda kar preveč osnovne težave, priča dosledno akcentuiranje ruskih besedil v njegovi slovnici, akcentuirani prozni teksti, zasnova njegovega slovarja. Neupoštevanje naglaševanja naredi žal marsikakšno sicer kvalitetno delo manj uporabno.

Ob obiskih univerze v Minsku (1969, 1978) se je njegovo zanimanje razširilo na beloruščino. V prispevku z glade na vsebino preskromnim naslovom Vprašanje beloruskega jezika in jezikoslovja (JiS 15, 1969/70) je slovenska slavistika dobila izredno temeljit pregled zgodovine beloruščine, oris njenih jezikovnih značilnosti in položaja ter opis zgodovine belorusistike, pospremljen z izčrпно literaturo. Zanimanje za oba ostala vzhodnoslovanska jezika je prenesel tudi na študente rusistike, saj od l. 1983 na katedri za ruski jezik vodi predavanja in vaje o ustroju beloruskega in ukrajinskega jezika in slušateljem ruščine širi obzorje vzhodnoslovanskega jezikoslovja. Profesor Jakopin se namreč nikoli ni uklonil nekoliko ozkosrčni in prakticistični težnji, ko se je pozornost osredinjala na praktičnih vprašanjih le enega — poučevanega — jezika. Njegova široka primerjalnojezikoslovno usmerjena izobrazba in znanstveno zanimanje za splošna jezikoslovna vprašanja ga je vselej vodilo na širša področja slavistike in splošnega jezikoslovja, o čemer priča tudi njegov referat na 7. mednarodnem slavističnem kongresu v Varšavi: K vprašanju substantivizacije pridevniških besed v slovanskih jezikih (SR 21, 1973). Ko je petintrideset let v domačih jezikoslovnih revijah, predvsem Jeziku in slovstvu in Slavistični reviji spremljal zlasti tujo slavistično in splošnojezikoslovno literaturo, skoraj ni področja, ki se ga ne bi bil dotaknil. Njegove tehtne ocene in zgoščeni prikazi so seznanjali domačo jezikoslovno javnost z vrsto pomembnih del. Pri urejanju obeh revij je tudi sodeloval, pri Jeziku in slovstvu kot sourednik (1961–64) in glavni in odgovorni urednik (1970–73), pri Slavistični reviji pa kot sourednik za jezikoslovje (1966–70 in 1976–80). Kot mednarodno uveljavljen rusist je tudi član uredniškega odbora mednarodne rusistične revije Russian Linguistics.

Njegova vpetost v čas in prostor, razgledanost in nadvse zanesljiv občutek za vrednotenje jezikoslovnega dela ga delata pomembnega raziskovalca zgodovine slovenskega in slovanskega jezikoslovja, v čemer sledi Nahtigalu. V številnih prispevkih na znanstvenih sestankih in v razpravah doma in v tujini je orisal različne vidike dela Kopitarja, Miklošiča, Jana Baudouina de Courtenaya, Nahtigala, Ramovša, v vrsti krajših jubilejnih in spominskih zapisov pa še celo plejado tujih in domačih jezikoslovcev. Imel je tudi več preglednih predavanj o stanju sodobne slovenistike (Pogled na starejše in novejše obravnave slovenskega jezika, SSKJ, 1974, Zum aktuellen Stand der Slovenistik, Opera Slavica, Neue Folge 6). Kot eden najbolj razgledanih slovenskih poznavalcev lingvistike je sodeloval pri Jugoslovanski enciklopediji, pri Leksikonu Cankarjeve založbe in pri Enciklopediji Slovenije, kjer je urednik odbora za jezikoslovje in avtor vrste gesel o jezikoslovcih in o jezikoslovju. Dolgo vrsto let je soproedsednik Lingvističnega krožka na Filozofski fakulteti, ki s predavanji tujih in domačih jezikoslovcev prispeva k povezanosti slovenskih strokovnjakov različnih usmeritev med seboj in z mednarodnimi tokovi.

Od samega začetka njegovega znanstvenega in pedagoškega delovanja pa je bilo njegovo zanimanje posvečeno tudi slovenščini. Praktične izkušnje pri poučevanju slovenščine za tujce si je pridobil v času svojega izpopolnjevanja v Göttingenu, kjer je vodil slovenski lektorat. V začetku šestdesetih let je nastal učbenik slovenščine za tujce, ki je izšel v francoščini, angleščini, španščini in nemščini pri Izselsjenski matici (Le slovène à votre portée, 1962). Od njegovega nastanka je bil tudi soudeležen pri organizaciji Seminarja

slovenskega jezika, literature in kulture. Njegov predsednik je bil l. 1968 in 1977, skoraj vsako leto pa je na njem tudi sodeloval s predavanji, bodisi primerjalno rusko-slovenskimi, bodisi posvečenimi njegovim kasnejšim področjem: leksikografiji, onomastiki ali zgodovini slovanskega jezikoslovja. Leta 1977 je pripravil tudi prvega od poslej tradicionalnih mednarodnih simpozijev, ki spremljajo SSJLK, posvečenega svojemu učitelju Rajku Nahtigalu, in zanj zbral izredno ugleden mednarodni zbor slavistov, po simpoziju pa uredil in izdal enega najodmevnejših slavističnih zbornikov pri nas: Slovansko jezikoslovje. Nahtigalov zbornik ob stoletnici rojstva (1977). Sourednik je bil tudi pri zbornikih prispevkov na simpozijih o romantiki, realizmu, simbolizmu in sodobnosti.

Profesor Jakopin je slovenščino tudi znanstveno raziskoval in pisal o aktualnih slovenističnih vprašanjih. Temu zanimanju je ostal zvest tudi v času, ko je predaval ruščino (O v in u v slovenski knjižni izreki, *JiS 1* (1955); K izgovoru končnega in predkonzonantičnega l, *JiS 2* (1956/57); Raba pogojnih veznikov, *JiS 6* (1960/61); O glagolskih naglasnih dubletah v slovenščini, *JiS 8* (1962/63); K uvrstitvi moških samostalnikov na -r, *JiS 9* (1964); Slovenska dvojina in jezikovne plasti, *JiS 11* (1966); Akcentske in morfološke dublete v slovenskem pesništvu od Prešerna do danes, *Zbornik predavanj III. SSJLK*, 1967). Leta 1975 je objavil prvo v vrsti svojih imenoslovnih razprav: Nekaj značilnosti najfrekventnejših slovenskih priimkov (*Wiener Slavistisches Jahrbuch XXI*). S tem delom se je profesor Jakopin lotil novega področja znanstvenega raziskovanja. Sledi še vrsta razprav, v katerih obravnava naglašanje slovenskih priimkov (*Onomastica jugoslavica 6*, 1976), njihovo besedotvorno zgradbo (Priimki na -man v slovenščini, *Papers in Slavic Philology 1*, 1977), v krajših prispevkih pa posamezne priimke. Z disertacijo Poglavlja iz slovenske antroponimije je l. 1978 doktoriral. Te in kasnejše razprave: Delež vzdevkov pri nastajanju slovenskih priimkov (*SSJLK 18*), Osebna imena na Slovenskem ob prehodu v 16. st. (*SSJLK 20*), Vprašanje dvojezičnosti v zgodovini slovenskih osebnih imen (*SSJLK 21*), Imena v slovenskih besedilih 16 st. (*Družbena in kulturna podoba reformacije*, 1986), Osebna imena v zgodovini Slovencev (*SSJLK 24*), Pokrajinski tipi slovenskih priimkov (*SSJLK 25*) so ga uveljavile kot najboljšega poznavalca antroponimične problematike pri nas. Ruski antroponimiji je posvečen njegov prispevek Najpogostejši ruski priimki in vzhodno krščanstvo (1990). L. 1981 je organiziral 4. jugoslovansko onomastično konferenco v Portorožu in ob tej priliki zbral in uredil zbornik predavanj. Z onomastiko je povezano njegovo soavtorstvo in souredništvo pri Slovenskih krajevnih imenih (1985), ki so izšla pri leksikonih Cankarjeve založbe. Je tudi član medakademijskega odbora za onomastiko in član republiške komisije za standardizacijo zemljepisnih imen.

Gostoval je na vrsti tujih univerz, na celovški je predaval en semester (1981), na tržaški slavistiki pa je na tamkajšnje povabilo predaval slovansko filologijo od 1982 do 1986.

Ko bi lahko v miru užival plodove svojega bogatega dela na slavistiki in rusistiki, je 1983. leta sprejel še en znanstveni in organizatorični izziv: postal je znanstveni svetnik v Inštitutu za slovenski jezik pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti in njegov upravnik. V njem je deloval v leksikološki, etimološko-onomastični in historični sekciji. Odtlej je uspešno vodil ali sodeloval pri uredniškem delu vrste pomembnih leksikografskih nacionalnih projektov: pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika (sourednik 4. knjige, član glavnega uredniškega odbora in od 1986 njegov predsednik), Besedišču slovenskega jezika (1987, sourednik), pri Pravilih Slovenskega pravopisa (1990, sourednik, predsednik komisije za obravnavo pripomb k Pravilom); sodeloval je pri pripravi poskusnega zvezka

Slovarja stare knjižne prekmurščine (1989). Pri leksikografskem delu je poleg njegovih znanstvenih kvalitet v polni meri prišla do izraza tudi njegova umirjena velikanska organizatorična energija. Njegovo ukvarjanje z leksikografijo je spodbudilo tudi več predavanj (Pleteršnikov slovar in sočasno slovansko slovaropisje, *Obdobja* 4/2, 1983; Stilne oznake (kvalifikatorji) v slovenskem in drugih slovanskih slovarjih knjižnih jezikov, *SSJLK* 22, 1986; Pohlin in Gutsman kot leksikografa, *ref. na 3. jugosl. konf. o leksikografiji in leksikologiji, Sarajevo, 1988*; Slovenska jezikovna resničnost in slovar knjižnega jezika, predavanje na simpoziju *Sodobni SJLK*, 1986; vrsta poročil o slovanskih leksikografskih delih). Je tudi član medakademijskega odbora za leksikografijo.

V okviru SAZU je uredil zbornik jezikoslovnih razprav ob sedemdesetletnici prof. Tineta Logarja (1989), pri Slovenski matici pa je zbral in uredil Razprave o slovenskem jeziku Jakoba Riglerja (1986). Bil je sopredsednik mednarodnega Miklošičevega simpozija (1991), ki mu je bilo usojeno, da je potekal v razburljivih dneh med osamosvojitvijo in poskusom okupacije.

Leta 1989 se je upokojil, čeprav ta izraz seveda ni posebno primeren za opis njegove dejavnosti odtej. Istega leta je bil izvoljen za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti, v okviru Akademije nadaljuje svoje leksikografsko, uredniško in znanstveno delo, prav tako nadaljuje s svojim pedagoškim delom na Filozofski fakulteti.

Če bi se vprašali, kateri teoretični jezikoslovni smeri pripada profesor Jakopin, odgovor ne bi bil enostaven. Izhaja iz Nahtigalove temeljite primerjalnojezikoslovne znanstvene šole. Je vsekakor temeljit in suveren poznavalec sodobnih strukturalističnih in tudi drugih jezikoslovnih smeri, s katerimi neutrudno seznanja slovensko jezikoslovno javnost, vendar v lastnih raziskavah te prijeme uporablja trezno in previdno. Jezikovne pojave vselej presoja ob upoštevanju časovnih in prostorskih okoliščin, v katerih so nastali. Vse njegovo delo odlikujeta pregovorna natančnost, zanesljivost in znanstvena širina, dar za sistematizacijo dejstev in uravnoteženo upoštevanje celote in detajla. V njegovih delih tudi ni mogoče prezreti estetske razsežnosti: iz urejenosti in uravnoteženosti sestavin raste lepota miselne in jezikovne zgradbe. Z neutrudno organizatorično energijo pa ne snuje le različnih jezikoslovnih podvigov, ampak vselej tudi spodbuja študente k samostojnemu in kritičnemu mišljenju, sodelavce k znanstvenemu delu ter odgovorno skrbi za razvoj mlajše generacije, ki ve, da se k njemu lahko vedno zateče po nasvet.

Aleksandra Derganc
Filozofska fakulteta, Ljubljana

LITERATURA

J. Z o r, Prof. dr. Franc Jakopin — šestdesetletnik. JiS 27/1 (1981/82). 21–22.

Letopis SAZU. 36. knjiga. Ljubljana, 1986. 81–82.

Slovenska akademija znanosti in umetnosti ob petdesetletnici: Biografski zbornik. Ljubljana, 1988. 125–126.